

УДК 174:37.013.42 <https://doi.org/10.17721/2415-3699.2018.7.05>

Р. Зозуляк-Случик, канд. пед. наук, доц.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ УНІВЕРСИТЕТІВ

Зроблено спробу виокремити чинники розвитку майбутніх соціальних працівників в університетах. Проаналізовано вплив різних груп чинників на формування професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи. Охарактеризовано три групи чинників, а саме: професійну, педагогічну, особистісно-орієнтовану (психологічну).

Із-поміж груп чинників виділено: фахову компетентність; забезпечення умов для професійної активності та творчості майбутніх соціальних працівників; мотиваційний; когнітивний, регулятивний, емоційно-вольовий оцінний або рефлексивний компоненти.

Ключові слова: соціальний працівник, соціальна робота, компетентність, творчість, активність, чинник, фахівець соціальної роботи, професійна етика, університет.

Постановка проблеми. Сучасні процеси, пов'язані з інтеграцією вищої освіти в єдиний європейський простір зумовили докорінні зміни, на порядок денний поставили сутнісні інновації. Так, актуалізувалась проблема гуманоцентризму; постала потреба реалізації компетентнісного підходу в освіті; змістились акценти в бік підготовки вищою школою кваліфікованих фахівців, здатних працювати в ринкових умовах.

Стосовно ж майбутніх соціальних працівників, котрі навчаються в університетах, слід приділити увагу питанню їх особистісної відповідальності та сумлінності в роботі з клієнтами, котрі потрапили в кризові життєві ситуації. Адже на відміну від інших видів діяльності, соціальні працівники мають справу з людьми особливими, їхніми непростими проблемами, пов'язаними з труднощами у здійсненні життєдіяльності. Від кваліфікованого спеціаліста вимагається не формальний підхід, а розуміння клієнта, уміння співпереживати з ним. Усе це передбачає органічну єдність фахових знань й умінь соціального працівника та особистісно індивідуальних духовних якостей, почуття високої моральної відповідальності, готовності досконали виконувати свій професійний обов'язок із захисту прав людини.

Мета дослідження полягає у виокремленні та аналізі ключових груп чинників, що впливають на формування професійної етики майбутніх соціальних працівників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Змісту соціальної роботи велику увагу приділяли як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: О. Безпалько, В. Васильєва, А. Капська, В. Полтавець, Л. Тюптя, Є. Холостова та інші.

Виклад основних положень. На думку науковців, формуванню професійної етики майбутніх соціальних працівників університетів сприяють дві класифікаційні групи чинників. Перша з них – це ті, що впливають на рівень формування; друга – умови забезпечення цього рівня [1, с. 57–58]. Так, чинники безпосередньо перетворюють властивості вихідної сировини, матеріалів у комплекс властивостей, необхідних для задоволення деякої потреби. Умови ж опосередковано впливають на якість, сприяючи більш повному й ефективному впливу чинників на формування властивостей потрібної якості, зазначає науковець В. Гершгорин [1, с. 57].

Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників здійснюється за допомогою об'єктивних і суб'єктивних чинників. Науковці та практики неоднозначно підходять до розгляду окресленого питання. Так, дослідниця Н. Кузьміна окреслює чинники як об'єктивну причину, що зумовлює сходження особистості до вершин професійної діяльності [2, с. 48]. Прихильники іншого підходу виокремлюють педагогічні чинники, які належать до будь-яких педагогічних явищ, що стали рушійною силою іншого явища, і психологічні чинники як рушійну силу психологічних змін у формуванні особистості,

до яких можна віднести: соціальне середовище, діяльність, спілкування, навчання, самоосвіту [3, с. 641]. Виділяють дві групи чинників: соціальні: макро- і мікрофактори тобто мікросередовище; психологічні характеристики особистості (індивідуальність особистості, робота над собою) [4, с. 49].

На креативному, професійному та рефлексивному чинниках, які сприяють формуванню фахівця, наголошує О. Дубасенюк, вважаючи, що особливого значення в сучасних умовах набуває креативний чинник, оскільки означає переорієнтацію функції фахівця з репродуктивної на фасилітативну у процесі творчої діалогічної взаємодії [5, с. 165].

О. Кисельова важливе місце відводить державній політиці в галузі освіти, яка диктує соціальне замовлення суспільства стосовно соціальних працівників; культурно-освітньому середовищу в якому відбувається діяльність соціального працівника; рівню розвитку особистості на різних етапах професійної діяльності [6, с. 256–57].

Ураховуючи специфіку професійно-етичної праці, індивідуальні якості майбутніх соціальних працівників, а також зважаючи на результати дослідження цього аспекту проблеми, ми виділили зовнішні, тобто професійні, педагогічні й внутрішні – особистісно-індивідуальні (психологічні) чинники, які безпосередньо позначаються на формуванні професійної етики.

У нашому розумінні, **професійний чинник** це фахова компетентність майбутніх соціальних працівників до здійснення професійної діяльності, пов'язаної із сучасними соціальними викликами в суспільстві.

Ми погоджуємося з твердженням дослідниці О. Васюти, котра ключовим внутрішнім чинником соціальної роботи вважає альтруїстичну мотивацію, саме бажання соціальних працівників слугувати своїм клієнтам і суспільству. Немаловажним внутрішнім фактором виступає можливість постійного прояву самостійності, ініціативи і творчості в роботі. До зовнішніх чинників можемо віднести суспільне визнання важливості самої професії, усвідомлення необхідності здійснення професійної діяльності задля підвищення соціального здоров'я і благополуччя громадян, прояву поваги з боку оточення [7, с. 123].

Не менш важливими є ролі фахівця із соціальної роботи, які обумовлюються його професійними обов'язками, а саме: соціальний педагог, учитель, вихователь, експерт, консультант. У професійній діяльності йому доводиться надавати поради, навчати різних умінь, ефективних методів родинного планування і господарювання. Також соціальний працівник виступає в ролі посередника, організатора, адміністратора особливо тоді, коли його діяльність спрямована на допомогу в подоланні проблем особи, котра знаходиться у кризовій життєвій ситуації. Часом фахівець може виступати і соціальним адвокатом, коли представляє інтереси клієнта або групи клієнтів, наприклад, у випадку встановлення або

позбавлення батьківства [7, с. 122]. Водночас, дії фахівця в його професійних ролях представляють сукупність конкретних операцій, необхідних для реалізації цілого ряду професійних функцій.

Саме такі функції виділяє А. Капська, маючи на увазі:

- організаційну (організація соціальних служб, залучення до їх роботи громадськості та спрямування діяльності на надання різних видів допомоги і соціальних послуг);
- посередницьку (забезпечення сприяння й участі в розв'язанні проблеми клієнтів із органами влади та іншими соціальними установами);
- правозахисну (використання законів та їх правових актів для захисту прав клієнта і надання йому допомоги);
- інформаційну (забезпечення нужденних у соціальній допомозі інформацією про соціальні послуги);
- психологічну, педагогічну, соціально-медичну, соціально-побутову (виявлення необхідності та сприяння в наданні відповідної допомоги різним категоріям населення) та інші [8, с. 24–26].

Таким чином, компетентність фахівця із соціальної роботи обумовлена сукупністю його професійних знань, умінь, навичок, а також комплексом психологічних особливостей, професійно важливих якостей та здібностей.

Здатність аналізувати ситуацію, ураховувати всі альтернативи; уміння встановлювати контакт з оточенням, здійснювати диференційований підхід до клієнтів; управління соціальною службою, використання у фаховій роботі технології проектування, моделювання та інших – усе це виступає критеріями професіоналізму фахівця із соціальної роботи.

У формуванні професійної етики майбутніх соціальних працівників університетів, бачиться і такий чинник, як *забезпечення умов для фахової творчості та активності*. Його ми віднесемо до педагогічних чинників. Під цим поняттям розглядаємо цілісний процес реалізації та самореалізації особистості, під час якого і відбувається її формування.

Як наголошують науковці, творчість є предметом дослідження різних галузей педагогічної науки. Зокрема, філософський підхід подає дану категорію як мисленнєву і практичну діяльність, результатом якої виступає створення нових цінностей, властивостей, закономірностей [9].

Термін "професійна творчість" у психолого-педагогічній науці побудована на визначенні поняття "творчість", що пояснюється неоднозначно. Зокрема, одні вчені розглядають її у вигляді творчого процесу (Б. Ананьєв, С. Гончаренко, С. Сисоєва та інші), інші – як інтегративну якість особистості (С. Коновець, М. Морозов, О. Отич та ін.).

На переконання С. Гончаренка, професійна творчість є оригінальним і високоефективним підходом фахівця до виконання професійних завдань [10, с. 326]. А дослідник О. Отич наголошує, що творчість направлена на вироблення людиною чогось нового на основі реорганізації набутого досвіду та формування нових комбінацій знань і вмінь [11, с. 39].

Творча діяльність фахівця завжди органічно пов'язана з вивченням, науковим аналізом і впровадженням передового досвіду. Саме у діяльності найбільш проявляється творча індивідуальність, яка, на думку Т. Ісаєвої, є не тільки, якістю, а й показником особливого рівня сформованості особистості [12, с. 59].

Науковці у своїх працях також висловлюють думки стосовно поняття творчої індивідуальності, окремі з них мають на увазі розвинене особистісне цілісне ядро, якому притаманний багатий внутрішній світ, що проявляється в автономності, активності, своєрідності й оригінальності самої особистості, її творчій спрямованості [13, с. 9].

З-поміж основних ознак творчої діяльності соціального працівника, на думку О. Отич, можна виокремити такі: спрямованість фахівця на інноваційну діяльність, у якій переважає потреба в новизні, пошуку більш досконалих способів діяльності; спрямованість на пошукову роботу, зумовлену саморухом потреби, незадоволеністю досягнутим; схильність до ризику, що посилює пошукову спрямованість за умови попереднього прогнозування міри невизначеності й небезпечності зони пошуку [11, с. 177].

Як засвідчує аналіз наукової літератури, професійна творчість соціального працівника зумовлена об'єктивними та суб'єктивними чинниками. Об'єктивними чинниками розвитку такої творчості виступають: вплив соціокультурної реальності, конкретного культурно-історичного контексту, в якому працює і творить фахівець; позитивний емоційно-психологічний клімат у колективі та необхідний рівень сформованості знання у фаховій сфері; наявність ефективних засобів навчання і виховання; наукову зумовленість методичних рекомендацій і установок тощо. До суб'єктивних – відносять: знання основних закономірностей і принципів соціальної роботи; високий рівень загальнокультурної підготовки і володіння сучасними концепціями підготовки фахівців; прагнення до творчості, активності та володіння сучасними технологіями діяльності фахівців соціальної сфери [12, с. 101-102].

З-поміж психолого-педагогічних чинників, що супроводжують творчу професійну діяльність і самореалізацію особистості, С. Сисоєва виокремлює: забезпечення можливості реалізації своїх здібностей; сприяння самовизначенню кожного студента в усіх сферах професійної діяльності; створення творчої атмосфери, здорового морально-психологічного клімату в колективі; утвердження в колективі демократичного стилю спілкування; уміння керівників навчально-виховного процесу помічати, розвивати й цінувати неповторну творчу індивідуальність студента [14, с. 221-222].

Отже, на основі викладеного вище, враховуючи своєрідні риси творчої діяльності соціального працівника, доходимо висновку, що професійно-етична підготовка майбутніх соціальних працівників є процесом творчим.

Зовнішнім проявом творчої особистості майбутнього соціального працівника вважається оригінальність його мислення для виконання нестандартних професійних завдань.

В іншому випадку, на наше переконання праця соціального працівника без активного включення свого особистісного потенціалу, творчого бачення способів і форм реалізації тих чи інших технологій соціальної роботи матиме ремісничий, формальний зміст.

Науковці доходять висновку, що творчість соціального працівника проявляється у гнучкості, варіативності, винахідливості, ініціативності, сміливості та нетрадиційності рішень, професійній взаємодії [15, с. 152]. Водночас умовами творчості виступає формування функціональних психологічних і професійно-етичних знань.

Надалі спробуємо з'ясувати, якими основними якостями творчої особистості має бути наділений фахівець. Як вважають дослідники, насамперед ідеться про: високу самоорганізованість, ініціативність, наполегливість, незалежність суджень, спостережливість, ентузіазм, організаторські здібності, творчу обдарованість, емпатію, інтуїцію, оригінальність, потребу в інтелектуальній діяльності, мудрість, творчу уяву [16, с. 150].

На нашу думку, суть творчості в соціальній роботі полягає у відповідному творчому ставленні спеціаліста до своєї роботи. Самостійність, гнучкість і варіативність мислення, уміння прогнозувати наслідки та результати професійних впливів, готовність до творчої діяльності – усе

це слугує показником високого рівня професійної культури соціального працівника. Водночас перетворення в життя власних ідей, ідеалів, подолання суперечностей і реальних фахових проблем спонукають до творчості, пошуків нетрадиційних шляхів і способів вирішення виробничих завдань.

Стосовно висловленого вчений В. Кан-Калик переконаний, що в самій природі фахової творчості закладена нерозривна єдність етичних і професійних начал. Від міри цієї професійної єдності залежить успіх фаховості працівника. Усвідомлення і засвоєння етичної природи професійної творчості дає змогу спеціалістові управляти власним творчим самопочуттям, а усвідомлення моральної і громадянської значущості діяльності завжди мобілізує його творчий стан завдяки відчуттю відповідальності за доручену справу, конкретну людину [17, с. 35].

Ще одна дослідниця В. Кисельова, трактує активність фахівця як усвідомлений характер, і така поміркована усвідомленість дій саме і характеризує його діяльність. Як зазначає науковець, дана якість соціального працівника дозволяє досягти ціле покладання у праці, що зумовлено самокерованою мотивацією; мобільності керуванні способами конструктивної корекції щодо принципово змінених умов; ініціативного та критичного ставлення до висування нових завдань, які виходять за межі заданої ситуації; творчості й варіативності у прогнозуванні результатів своєї діяльності [6].

Як засвідчують результати теоретичного аналізу та практичного досвіду, творчому формуванню майбутніх соціальних працівників сприяє розв'язання різноманітних завдань. Зокрема, маємо на увазі:

- аналітичні (аналіз цілей, завдань, конкретних професійних ситуацій, різних видів професійно-етичних занять у ході навчально-виховного процесу, аналіз досвіду роботи фахівців тощо);
- конструктивних, проектних (планування навчально-виховної діяльності з урахуванням психологічних особливостей студентів, її проектування, прогнозування результатів, моделювання конкретних професійно-етичних ситуацій);
- організаційно-управлінських (організація навчально-виховного процесу на основі форм розвитку пізнавальної активності студентів, у тому числі і в процесі самостійної роботи, раціональне використання навчального часу);
- рефлексивно-корегувальних (унесення новизни у зміст професійно-етичного навчання відповідно до змін у підходах стосовно розв'язання цих завдань; регулювання взаємин у суб'єкт-суб'єктному середовищі; оперативне використання інформації щодо розвитку особистості студента і вчасне регулювання цього процесу).

Також спробуємо охарактеризувати **особистісно-індивідуальний (психологічний) чинник** формування професійної етики майбутніх соціальних працівників, у якому можна виділити: мотиваційний (позитивне ставлення до даного виду діяльності, прагнення до самореалізації і досягнень, моральні і професійні установки й інтереси); когнітивний (знання про професійну етику, уявлення про моральність і моральні норми); регулятивний (володіння способами і прийомами, необхідними для розуміння сенсу моральних норм і припису розпоряджень); емоційно-вольовий (здатність до морального співпереживання, відчуття задоволення від роботи, ініціативність); оцінний або рефлексивний (моральна самооцінка своєї підготовки, результатів діяльності і взаємин) компоненти [18].

Ми вважаємо, що ключовими в особистісно-індивідуальних чинниках формування професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи виступають професійно важливі морально-етичні та вольові якості:

- емпатійність (здатність до співчуття, співпереживання, відчуття настрою людини, розуміння її внутрішнього світу);
- делікатність, тактовність, уважність до клієнта (звернення уваги на настрій клієнта, його самопочуття, дотримання принципу "не зашкодь");
- терпимість (повага до інтересів, переконань, ідеалів, потреб, звичок інших людей, сприймання людини такою, якою вона є, з її правом на обраний спосіб життя);
- витримка і терплячість (контроль над власними емоціями на виклики роздратованості, агресивності та ін.);
- висока духовна культура й моральність, етична поведінка, гуманність, милосердя, чуйність, безкорисливість (спрямованість на інтереси, потреби і захист людської гідності клієнта, бажання допомогти, симпатія до інших);
- чесність (правдивість у поясненні становища клієнта, можливостей вирішення його проблем, можливих труднощів);
- об'єктивність та справедливість (виважене ставлення до клієнта, незважаючи на власні симпатії, адекватне оцінювання його проблем);
- моральна чистота в професійних справах, конфіденційність (уміння зберігати таємницю, якщо вона не несе загрози іншим людям);
- порядність, відповідальність (моральна відповідальність за свою поведінку і наслідки власних дій);
- емоційно-позитивне ставлення до людей: доброзичливість, доброта, любов, оптимізм (уміння сприймати особу як самоцінність, формувати позитивні почуття до неї, вселяти надію на краще).

Як відомо, здатність досягати успіхів у професійній діяльності багато в чому залежить від самооцінних здібностей (самоконтроль, самовдосконалення, самоосвіта).

Отже, як показує практика, майбутні соціальні працівники повинні виробити в собі навички саморегуляції, самоорганізації, що означає уміти опанувати свої думками, почуття, поведінку, проводити самоспостереження. Саме це і служить умовою самовдосконалення та професійного становлення фахівця. Нерідко йому доводиться працювати в екстремальних умовах, коли зовнішні або внутрішні фактори спричиняють зміни в діяльності. Тоді й виникає природна потреба відновити рівновагу, збалансованість психічних процесів. У результаті усвідомлення ситуації з'являється мотив тієї або іншої дії з метою пристосування до нестандартної обстановки, відбувається активізація системи психічної саморегуляції, виникає потреба "зібратися", "мобілізуватися", "перебудуватися". Це спостерігається на початку рефлексії, коли найчастіше запущається механізм самоаналізу самооцінки, вироблення й прийняття рішень.

Висновки. Отже, на основі висловленого вище доходимо висновку, що дієвість професійно-етичного формування майбутніх фахівців із соціальної роботи залежить від певних чинників. Серед них виокремили: психологічну відповідність вимогам професії; спрямованість на діяльність у соціальній сфері (наявність стійкого інтересу і схильності до професії); розвиток творчої активності майбутнього фахівця; високий рівень професіоналізму, компетентність. Означені чинники можемо згрупувати у три групи: особистісно-орієнтовану (психологічну), педагогічну, професійну.

Список використаних джерел

1. Гершгорин В. С. Модернизация и проблема качества образования / В. С. Гершгорин // Качество образования: достижения, проблемы : мат. IV межд. науч.-практ. конф. (17–21 апреля 2001 г.). – Новосибирск : СО РАН, 2001. – С. 57–58.
2. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1990.
3. Педагогика : большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2005.

4. Гомонюк О. М. Теоретичні та методичні основи формування професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / О. М. Гомонюк. – Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2012.

5. Дубасенюк О. А. Педагогічні умови ціннісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів / О. А. Дубасенюк // Професійна освіта: педагогіка і психологія : пол.-укр., укр.-пол. щорічник ; за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова ; Київ, 2011. – Вип. XIII. – С. 162–166.

6. Киселева В. А. Теория и практика развития профессионально-педагогического потенциала учителя : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / В. А. Киселева. – М. : Знание, 2002.

7. Васюта (Тополь) О. І. Професійне становлення фахівця із соціальної роботи / О. І. Васюта (Тополь) // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2010. – Серія "Педагогічні науки". – С. 122–125.

8. Соціальна робота: Технологічний аспект : навч. посіб. / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола. – К. : Центр навчальної літератури, 2004.

9. Выготский Л. С. Психология развития как феномен культуры : изб. психол. труды / Л. С. Выготский. – М. ; Воронеж : Моск. псих.-пед. ин-т, 1996.

10. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К. ; Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2008.

11. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання : теоретичний і методичний аспекти : монографія / О. М. Отич ; за ред. І. А. Зязюна. – Чернівці : Зелена Буковина, 2009.

12. Исаева Т. Е. Педагогическая культура преподавателя как условие и показатель качества образовательного процесса в высшей школе : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Т. Е. Исаева ; Ростовский гос. пед. ун-т. – Ростов-н/Д, 2000.

13. Гильманов С. А. Творческая индивидуальность учителя : учеб. пособие / С. А. Гильманов. – Тюмень : Тюмен. гос. пед. ин-т, 1995.

14. Сисоева С. О. Проблеми неперервної професійної освіти: тезариус наукового дослідження / С. О. Сисоева, І. В. Соколова. – К. : ЕМКО, 2010.

15. Петришин Л. Й. Формування креативності майбутніх соціальних педагогів: теоретико-методичний аспект : монографія / Л. Й. Петришин. – Тернопіль : Вид-тво "Астон", 2014.

16. Михнюк М. І. Теоретичні і методичні основи розвитку професійної культури викладачів спеціальних дисциплін будівельного : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / М. І. Михнюк. – К., 2017.

17. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – М. : Педагогика, 1990.

18. Богданова І. М. Педагогічна інноватика / І. М. Богданова. – О. : ТЭС, 2000.

References

1. Hershhoryn V. S. Modernyzatsyya u problema kachestva obrazovannya / V. S. Hershhoryn // Kachestvo obrazovannya: doslyzhennya, problemy : mat. IV mezhd. nauch.-prakt. konf. (17–21 aprelya 2001 h.). – Novosybyrsk : SB RAS, 2001. – S. 57–58.

2. Kuz'myna N. V. Professyonalizm lychnosti prepodavatelya u mastera proizvodstvennoho obuchenya / N. V. Kuz'myna. – M. : Vysshaya shkola, 1990.

3. Pedahohyka : bolshaya sovremennaya entsyklopedyya / sost. E. S. Rapatsevych. – Mynsk : Sovremennoe slovo, 2005.

4. Homonyuk O. M. Teoretychni ta metodychni osnovy formuvannya profesijno-pedahohichnoyi kultury maybutnikh sotsialnykh pedahohiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 – teoriya i metodyka profesijnoyi osvity / O. M. Homonyuk. – Vinnytsya : "Vinnytsya", 2012.

5. Dubasenyuk O. A. Pedahohichni umovy tsinnisno oriyentovanoy profesijnoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv / O. A. Dubasenyuk // Profesiyna osvita: pedahohika i psykholohiya : pol.-ukr., ukr.-pol. shchorichnyk ; za red. T. Levovyt'skoho, I. Vilsh, I. Zyazyuna, N. Nychkalo. – Chentstokhova ; Kyiv, 2011. – Vyp. XIII. – S. 162–166.

6. Kiseleva V. A. Teoryya y praktyka razvytyya professyonalno-pedahohicheskoho potentsyala uchytelya : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.08 / V. A. Kiseleva. – M. : Knowledge, 2002.

7. Vasyuta (Topol) O. I. Profesiynne stanovlennya fakhivtsya iz sotsialnoyi roboty / O. I. Vasyuta (Topol) // Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. – Chernihiv, 2010. – Seriya "Pedahohichni nauky". – S. 122–125.

8. Sotsialna robota: Tekhnolohichnyy aspekt : navch. posib. / A. Y. Kapska, O. V. Bezpalko, R. Kh. Vaynola. – K. : Tsent'r navchal'noyi literatury, 2004.

9. Vuhotsky L. S. Psykholohyya razvytyya kak fenomen kultury : yzb. psykhol. trudy / L. S. Vuhotsky. – M. ; Voronezh : Mosk. psyk.- ped. yn-t, 1996.

10. Honcharenko S. U. Pedahohichni doslidzhennya: metodolohichni porady molodym naukovtsya / S. U. Honcharenko. – K. ; Vinnytsya : DOV "Vinnytsya", 2008.

11. Otych O. M. Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoyi indyvidualnosti maybutnoho pedahoha profesijnoho navchannya : teoretychnyy i metodychnyy aspekty : monohrafiya / O. M. Otych ; za red. I. A. Zyazyuna. – Chernivtsi : Zelena Bukovyna, 2009.

12. Ysaeva T. E. Pedahohicheskaya kultura prepodavatelya kak uslovye y pokazatel kachestva obrazovatelnoho protsessu v vysshey shkole : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.01 / T. E. Ysaeva ; Rostovskyy hos. ped. un-t. – Rostov-n/D, 2000.

13. Hylmanov S. A. Tvorcheskaya yndyvduialnost uchytelya : ucheb. posobyе / S. A. Hylmanov. – Tyumen : Tyumen. hos. ped. yn-t, 1995.

14. Sysoyeva S. O. Problemy neperervnoyi profesijnoyi osvity: tezarius naukovoho doslidzhennya : nauk. vyd. / S. O. Sysoyeva, I. V. Sokolova. – Kyiv : EMKO, 2010.

15. Petryshyn L. Y. Formuvannya kreatyvnosti maybutnikh sotsialnykh pedahohiv: teoretyko-metodychnyy aspekt : monohrafiya / L. Y. Petryshyn. – Ternopil : Vyd-tvo "Aston", 2014.

16. Mykhnyuk M. I. Teoretychni i metodychni osnovy rozvytku profesijnoyi kultury vykladachiv spetsialnykh dystsyplyn budivelnogo : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / Mariya Ivanivna Mykhnyuk ; Instytut profesijno-tekhnichnoyi osvity NAPN Ukrayiny. – K., 2017.

17. Kan-Kalyk V. A. Pedahohicheskoe tvorchestvo / V. A. Kan-Kalyk, N. D. Nykandrov. – M. : Pedahohyka, 1990.

18. Bohdanova I. M. Pedahohichna innovatyka / I. M. Bohdanova. – O. : TYeS, 2000.

Надійшла до редколегії 13.02.18

**R. Zozuliak-Sluchik, Ph.D. (Pedagogics), Associated Professor
Precarpathian National University Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk, Ukraine**

**FACTORS FOR THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL ETHICS
OF FUTURE SOCIAL WORKERS IN UNIVERSITIES**

Unlike other types of activities, social workers deal with special people, their complex problems associated with difficulties in the implementation of life. From qualified specialists requires no formal approach but understanding of the clients and ability to empathize him. All of this implies the organic unity of professional knowledge and skills of a social worker and personally individual sacred qualities, a sense of high moral responsibility, and a willingness to fulfill his professional duty to protect human rights.

Formation of professional and ethical competence of future social workers at universities is a process of purposeful and systematic influence on the motivational, cognitive and emotional sphere of students. One goal are the formation of a person who understands the importance of the ethical component of his professional duties, has the developed moral and personal qualities and practical skills of a social worker in the field of professional ethics, which ensures the choice of conscious ethical behavior in accordance with professional and ethical standards.

Formation of professional ethics for future social workers of universities is facilitated by two classification groups of factors. The first of these is those that affect the level of formation; the second is the conditions for ensuring this level. Yes, the factors directly convert the properties of raw materials, materials into a set of properties necessary to meet some needs. Conditions, however, indirectly affect the quality, contributing to a more complete and effective influence of factors on the formation of properties of the desired quality.

Three groups of factors are described in detail: professional, pedagogical, person-oriented (psychological). From the following groups of factors are distinguished: psychological compliance with the requirements of the profession; focus on activities in the social sphere (the presence of stable interest and propensity to the profession); development of creative activity of the future specialist; high level of professionalism, competence.

Keywords: social worker, social work, competence, creativity, activity, factor, specialist in social work, professional ethics, university.